

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

a

Vysoká škola ekonomická v Praze

Fakulta managementu v Jindřichově Hradci

Sociální pedagogika

Hodnotový svět současné mládeže

Bakalářská práce

2013

Vedoucí práce:

Mgr. Miroslav Procházka, Ph.D.

Vypracovala:

Lucie Šlossarová, DiS.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou prací na téma „Hodnotový svět současné mládeže“ vypracovala samostatně a použila jsem pramenů a zdrojů, které cituji a uvádím v seznamu použité literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. V plném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích, na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledků obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textů mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Lucie Šlossarová, DiS.

V Prachaticích, 30. 6. 2013

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Miroslavu Procházkovi, PhD. za ochotu a vstřícnou pomoc při vedení bakalářské práce a za jeho cenné rady. Dále děkuji všem školám a studentům, kteří byli ochotni zúčastnit se dotazníkového šetření.

A v neposlední řadě děkuji své rodině za trpělivost a podporu, kterou mi projevili při psaní této práce.

Lucie Šlossarová, DiS.

V Prachaticích, 30. 6.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou hodnot, konkrétně pohledem na hodnoty středoškolských studentů v porovnání se studenty vysokých škol. Cílem této práce je zjištění, k jakým hodnotám se hlásí respondenti v rozmezí cca 15 – 18 let věku a studenti prezenčních forem vysokoškolského studia, a to s důrazem na postižení proměn jejich hodnocení významu klíčových hodnot v různých životních etapách.

Teoretická část se věnuje problematice hodnot, hodnotových systémů a postojů současné české mládeže. Dále autorka provede analýzu a komparaci současných poznatků a výzkumů, zaměřujících se na problematiku hodnot mládeže.

V praktické části práce jsou porovnány rozdíly, které vyjadřují respondenti v názorech na hodnoty, a to v období středoškolského studia a ve fázi života, kdy se člověk na prahu dospělosti věnuje studiu na vysoké škole. Cílem praktické části práce je porovnat vliv generových aspektů na podobu hodnotového žebříčku mládeže.

Klíčová slova: hodnoty, mládež

Abstract

This final work deals with the issue of values, tangibly in the view of students in high schools to university students. It aims to uncover types of values of respondents in the range of 15 to 18 years of age and also of university students. This work accentuates the changes in the evaluation of importance of key values in different periods of life.

The theoretical part examines the matter of values, value systems and attitude of current Czech youth. The analysis and comparison of current knowledge and research work dealing with the issue of values is also included in the theoretical part.

Differences of respondents' opinions of values are compared in the practical part. Respondents reflect their opinions of values in the period of their high – school education and later during the university studies. The aim of the practical part is to compare an influence of gender aspects on the teen agers' scheme of ranking values

Key words: values, youth

Obsah

ÚVOD	7
1 Hodnotová orientace	9
1.1 Druhy hodnot a jejich klasifikace	14
1.2 Nedostatek hodnot a negace hodnot	16
2 Vliv sociálního prostředí na hodnotový systém dospívajících.....	18
2.1 Budoucí cíle a osobní perspektivy.....	18
2.2 Adolescence.....	19
2.2.1 Současnost a perspektiva psychologie adolescence.....	20
2.3 Rodina a její působení	22
2.4 Vrstevnické skupiny	24
2.5 Školní prostředí a jeho podíl na vytváření hodnot.....	26
3 Výzkumné šetření.....	29
3.1 Cíl výzkumného šetření	29
3.2 Předpoklady výsledků výzkumného šetření	29
3.3 Výzkumný terén	30
3.4 Výzkumný vzorek.....	30
3.4.1 Charakteristika respondentů.....	31
3.5 Metoda výzkumného šetření.....	32
3.5.1 Dotazníková metoda	32
3.6 Prezentace a interpretace výsledků výzkumného šetření	32
3.6.1 Hodnoty mládeže	33
3.7 Shrnutí výsledků sociálního šetření.....	40

ZÁVĚR.....	42
Seznam tabulek a grafů.....	43
Seznam použitých zdrojů.....	44
Seznam příloh	45

„Existuje jen jediný způsob, jak si poradit s životem, a to najít onen soubor hodnot, které nepodléhají módním trendům, které se nikdy nemění a budou neustále rodit ovoce v tom smyslu, že nám i uprostřed velice nejistého světa přinesou klid, zdraví a jistotu.“

Thomas Hora

ÚVOD

Hodnota je jeden z nejširších pojmů, které lidstvo zná. V životě jej spojujeme s vnitřním, ale i vnějším světem. Hodnoty jsou to, co nás motivuje, ale také to co určuje naše chování. Diskutujeme o hodnotových žebříčcích a někdo tvrdí, že má své hodnoty, zatímco jiný, že každý má svou hodnotu vyjádřenou penězi. Mluvíme také o krizi hodnot ve vztahu k morálce a nedostatku hodnot ve vztahu k ekonomice, známe kulturní hodnoty, které vytváří člověk. Osobně si nejvýše cením těch hodnot, které jsou vnitřní, se kterými se ztotožňujeme a souvisí s morálkou a etikou. Slova filozofického původu, o kterých přemýšlel už Sokrates, nebo Platon (idea krásna a dobra).

K napsání této práce mě však ani tak nevedou ani tolik vnitřní hodnoty, nebo pohnutky, jako spíše to, co se obecně ve společnosti tvrdí. Nechávám se vlákat do společenské diskuse, která je o mládeži. Klidně současné, ale i té minulé tedy dnešní střední a starší generaci. Je pro každou společnost typické, že na jedné straně mládež kritizuje a na druhé do ní vkládá naděje. Jedná se v podstatě o společenskou nenávisť i lásku, která se promítá v hodnotách předaných mladším generací. Starší lidé zapomínají, vytěsňují své mládí, které bylo často nevázané a ne tak spojené s rozumem, jako jejich vyzrálá osobnost v pozdějším věku. Nepřipouští si, že na hodnoty mladých lidí působí také vývoj a to jak technologický, ekonomický, společenský ale také spíše v uvozovkách kulturní.

V této práci se tedy pokusím předestřít hodnotové teorie a vztáhnout je na dnešní mládež. Neočekávám, že objevím něco převratného, ale právě v tom je možná také smysl tohoto dokumentu. Potvrzení, že dnešní mládež, je mládeží, která byla v jakékoliv jiné epoše. Je to mládež, která vyznává hodnoty současnosti, ale samozřejmě pouze pokud budeme paušalizovat. Hodnoty se liší od jedince k jedinci a také jejich význam pro jednotlivce je často odlišný. Jsou dány společností, výchovou, biologickou determinací.

Jak už jsem zmínila, k této práci mě vede společenská diskuse, která je všudypřítomná, nad mládeží se přemítají žurnalisté ve zprávách, starší lidé na lavičkách, ale i rodiče přemýšlejí o svých dětech. Často, pokud pomínu rodiče, jedná se o kategorické odsudky v souvislosti s trestnými činy přestupky, nebo rušením „společenského klidu“, zkrátka krajní projevy jednotlivců jsou vidět více, než běžné hodnoty mládeže, které vyznává.

Samozřejmě, že o svých hodnotách od nepaměti uvažuje i mládež samotná. V celospolečenské diskusi je pak taková úvaha většinou odpovědí na kategorické soudy „starších“ a jedná se o určitou revoltu. Ve skutečnosti si však mladí lidé opravdové hodnoty především ty morální teprve utvářejí a i přes kritiku je při tom, hlavním impulsem chování dospělých vzorů. Mám tím na mysli učitele, rodiče, první zaměstnavatele, nebo spolupracovníky, nebo také partnery. Já sama už jsem spíše zástupkyní střední generace a i přesto, že obecně jsem postoje vůči mládeži popsala, pokusím se o co největší nestrannost a faktičnost této práce.

Jak je vnímán pojem hodnota odborníky? Co je pro dnešní mládež důležité? Jaké mají hodnoty? Liší se opravdu tak významně postupem času nebo si poměrnou část doživotně uchováváme? Na tyto otázky se pokusím v této bakalářské práci odpovědět.

1 Hodnotová orientace

Hodnoty se dnes ve v běžném zmiňují poměrně často. Lidé jim přisuzují hlavně charakterové vlastnosti a také životní cíle. Jsou lidé, kteří vidí hodnoty ve své práci (kariéře), v rodině, v náboženství a pro někoho má vysokou hodnotu třeba koníček jako sport nebo umění. Na utváření hodnot má tak velký vliv sociální prostředí jeho změny a celkově uznávané hodnoty. V dnešní společnosti jsou běžně považovány za hodnotu například peníze, které jí bezpochyby mají, ale neklade se například už takový důraz na morálku, nebo poctivost. Podle odborníků je právě tento tlak společnosti často určující pro vytvoření hodnot jedince a proto dnešní společnost generuje spíše lidi orientované na zisk, bez patřičného altruismu.

Například Petr Sak v knize *Proměny české mládeže* upozorňuje, že význam hodnot pro jednání jedince je všeobecně známý a přijímaný. Podle něho jedinec v procesu zrání a dospívání nevytváří systém hodnot, který by určoval základní motivační strukturu. (Sak, 2000, s 37). *Při výchově dospívajících jsou ve výhodě hodnoty, které „prostě jsou“, aniž by je vychovatel výslovně doporučoval* (Kučerová, 1996, s. 207).

Podle Nakonečného lze za hodnotu považovat vše, co je žádoucí, avšak tato žádoucnost má dvě roviny: objektivní, biologická a kulturní, nebo subjektivní, to co je subjektivně příjemné, vlastnosti objektů a činností, které mají často symbolickou funkci. (Nakonečný, 1997, s 42)

Funkce hodnot – Cagirpaloglu (2004) uvádí ve svém díle rozdělení funkcí hodnot od McGuireho. Ten rozlišuje individuální a sociální funkci hodnot:

- Individuální funkce – týkají se jedince a slouží k podpoření procesu adaptace, tedy přizpůsobení se fyzickým a kulturním podmínkám a napomáhají procesu individuálního růstu. Mezi hodnoty s individuální funkcí patří hodnoty, které působí jako kritéria a pomáhají nám orientovat se v nových situacích. Jsou to standardy a vzory, které člověk přijímá v průběhu socializace. Další individuální funkcí hodnot je proces individuálního růstu a překonávání vlastní existence. K této funkci řadíme sebehodnocení, snahu o seberegulaci, duchovní hodnoty a naplnění vlastního bytí (Cakirpaloglu, 2004 in Göbelová, 2008).
- Sociální funkce – sociální význam hodnot rozděluje Cakirpaloglu do dvou skupin. Je to funkce sociální integrace a sociální racionalizace. Funkci sociální integrace plní například prevence deviantního chování nebo sociální kontrola. Jedinec se stává

součástí společnosti a přebírá hodnoty společensky uznávané. Tyto funkce mají velký vliv na udržení skupiny i celé společnosti. Funkce sociální racionalizace je neméně důležitou funkcí – hraje významnou roli v dynamice společnosti. Díky ní se na základě zájmů různých skupin ve společnosti vytváří hodnoty pro celou společnost. Pomocí racionalizace se zájmy jednotlivců upraví tak, aby byly přijatelné pro co největší část heterogenní společnosti (Cakirpaloglu, 2004).

Kučerová (1996) se zmiňuje o dělení hodnot prostřednictvím dalších odborníků:

- *CH. Ehrenfels* (1859 – 1932), profesor na německé univerzitě v Praze, zdůraznil v polemice proti objektivismu (Brentano) hodnotu jako *vztah mezi objektem a subjektem*. Vztah vyjadřuje fakt, že subjekt buď aktuálně objekt požaduje, nebo by jej požadoval v případě, že by nebyl přesvědčen o jeho existenci.
- *Meinong* (1853 – 1921), Brentanův žák, definoval hodnotu jako vše, co přináší *člověku uspokojení*.
- *R. Muller – Freienfels* (1882 – 1949) považoval hodnoty za *vlastnosti objektu, uspokojující naše přání*.
- *C. Bouglé* (1870 – 1940) se soustředil na podmínky hodnot, které existují mimo hodnotící subjekt v životě sociálním, v kolektivním vědomí. Hodnotou se stává něco sice jen vztahem k našim přáním, avšak přece je *objektivní prvek v našem hodnocení, trvalý moment, nezávislý na okamžitých dojmech. Je rezultátem procesů společenské asociace* (Kučerová, 1996, s. 53 – 54).

Jaroslav Řezáč se ve své publikaci Sociální psychologie zmiňuje o hodnotách takto: *Je obecně přijímáno, že pojem hodnota vyjadřuje to, co je pro jedince žádoucí. Tato skutečnost se projevuje připisováním určitých vlastností nějakému objektu, situaci, události nebo činnosti ve spojitosti s uspokojováním jeho potřeb a dosahováním jeho cílů. Obecně přijímané je i to, že „hodnoty se vytvářejí a postupně diferencují v procesu socializace, a že zároveň odrážejí kulturu společnosti i kultivovanost jedince.* (Řezáč, 1998, s. 61).

V intencionálním působení jde o cílené a vědomé přenášení určitých hodnot na jedince a záměrnou snahu, aby jedinec tyto hodnoty interiorizoval. Jejich zvnitřnění je cílem výchovy v oblasti hodnot. (tamtéž, s. 38-39)

Petr Sak i další odborníci se přiklání k verzi, že hodnoty se vytváří především na základě změněných společenských podmínek. *Interakce mezi jedincem a společností a hodnotovým systémem jedince a společností je významný a funkční pro oba subjekty této interakce. Jedinec si osvojováním společenského hodnotového systému tímto hodnotovým systémem implicitně osvojuje i nahromaděnou společenskou zkušenost.* (Sak, 2000, s 38).

- *Hodnocení* = přiřítání nebo upírání hodnoty, účelu, významu, cennosti nějakému jevu, jeho uvedení do vztahu k lidským potřebám a zájmům. Hodnotit neznamená v axiologii poměřovat kvantitativně a určovat velikosti různých měr a vah. Hodnotit znamená volit mezi kvalitami, vybírat, dávat přednost a odmítat na základě určitých kritérií, standardů a vzorců. (Kučerová, 1996, s. 60 – 61).
- *Axiologie* = obor, který se zabývá definováním, systémem a hierarchizací hodnot, jejich vztahy ke společnosti a struktuře osobnosti. (Hartl, Hartlová, 2009, s. 67).
Kučerová (1996) definuje axiologii jednoduše jako nauku o hodnotách a hodnocení.

V hodnotové orientaci spatřují axiologové (např. M. Városov, H. Klages, D. Slejška aj.) soustavu interních řídicích veličin, které usměrňují chování člověka všude tam, kde není ovládán ani svými biologickými predispozicemi (sklony a pudy), ani není v zajetí chladných racionálních úvah. (Spousta, 1994, s. 22).

K modifikaci hodnotového systému společnosti se vyjadřuje Sak (2000) a to tak, že ke změnám hodnot dochází na základě změněných společenských podmínek, jak materiálních, tak i duchovních. (Sak, 2000, s. 38). Spousta (1994) rozvádí modifikaci takto: *K nejintenzivnějším hodnotovým proměnám dochází u mladé generace a v sociálních vrstvách s nejvyšším životním standardem, přičemž nejčastěji je možno se setkat s nezřetelně vymezenou dominancí některé ze dvou hodnotových skupin: hodnot povinnosti a hodnot seberozvoje.* (Spousta, 1994, s. 23).

Spousta dále rozvrhuje samovolně se vyčleňující hodnotové proměny dle H. Klagese (1994) ve **4 typech hodnotových orientací**:

1. Ztrácí-li jedinec životní perspektivu, ztrácí obvykle i ochotu k introspekci své situace, sebeobraz vyrůstající na vágním a nejistém sebepojetí se stává neurčitým a následné sebehodnocení jako nutná podmínka důvěry v sebe sama vyznívá neuspokojivě a zákonitě pak plodí ztrátu sebevědomí a sebeúcty a nárůst existenční nejistoty, která vyústí v **globální rezignaci**. Příznačnými atributy tohoto typu jsou pasivita, omezené sociální kontakty, snížené vědomí povinnosti a následná ztráta hodnoty povinnosti, zvláště pak nízká úroveň rozvoje vlastní osobnosti.
2. Jedinci bez schopnosti přizpůsobit se změně hierarchie hodnot se častěji dostávají do konfliktu s okolím, protože přeceňují význam osobního rozvoje a nedoceňují význam svých povinností vůči společnosti (hodnotu vlastního rozvoje prosazují bez ochoty akceptovat povinnosti). Příznačná pro tento typ je snaha emancipovat se z vlivu autorit, při jednání se svými spolupracovníky prosazovat právo na participaci ve všech směrech, principy rovnosti, demokracie a autonomie. Myšlení, chování a jednání jedinců inklinujících k tomuto typu je iniciováno touhou po změně, napětí a prožitku dobrodružství, jež společně jim mají napomoci saturovat jejich emocionální a hédonistické potřeby a dosáhnout tak pocitu individuální volnosti a blaženosti. Bezprostřednost, spontánnost a možnost samostatného, neautoritativního rozhodování jsou nepostradatelnými předpoklady jejich osobních seberealizačních aktivit a kreativity. Stručně je lze charakterizovat jako **nepřizpůsobivé idealisty**.
3. V protipólu k oběma předchozím typům se ocitají ti, kdo akceptují své povinnosti bez výhrad, protože představují pro ně vysokou hodnotu, a na druhé straně neakceptují význam seberealizace a nepřeceňují její důležitost. Ke svým povinnostem přistupují se zvýšeným úsilím o kompetentní řízení a dosažení sociální jistoty, vyznávají **pořádek a konvence**. Ve vztahu k sobě, ke svému individuálnímu „ego“ i ke svému okolí a společnosti jsou zdrženliví, nápadně přizpůsobiví, poddajní a vcelku spokojení. Disponují vysokou schopností sebeovládací a seberegulační. Disciplinovanost, pracovitost, skromnost a smysl pro pořádek a povinnosti patří k jejich nejcharakterističtějším rysům.
4. Aktivně a iniciativně přistupují k plnění svých povinností a plně uplatňují své schopnosti ti, kdož chtějí dosáhnout vysokého pracovního výkonu a kompetentně se

podílet na řízení. Své snažení podmiňují smysluplností vykonávané práce při vědomí dané sociální reality a za souběžného upevňování sociální jistoty. **Povinnost a možnost seberealizace** přijímají jako hodnoty k vysokým skóre. (Spousta, 1994, s. 23 – 24).

Co se týče osvojování společenského hodnotového systému, tak dle Saka (2000, s. 38) není dítě a mladý jedinec pasivní, ale působí v tomto procesu jako aktivní subjekt. Hodnotový systém společnosti je strukturovaný a jedinec přejímá v závislosti na svém sociálním poli a individuální osobnosti do svého individuálního hodnotového systému jen část ze společenských hodnot. Dále autor uvádí, že nejčastějšími subjekty takového působení je rodina, škola a subjekt působící v oblasti volného času, např. pionýrská či skautská organizace, sportovní oddíl atd. V ideálním případě působí tyto subjekty shodně, to znamená, že usilují o zvnitřnění stejných či kompatibilních hodnot. Někdy (a to častěji) však dochází k situacím, kdy působení různých subjektů je do značné míry protikladné.

Člověk je však především sociální bytost a také si tento fakt jako dítě postupně uvědomuje a vyvíjí se u něj vědomí sociálního já jako vědomí jedinečnosti. (Jsem jiný než všichni než všichni ostatní) a kontinuity, resp. identity (jsem to stále já, ačkoli se měním, stárnu). (Nakonečný, 1997, s. 41).

Ke zvnitřnění společenských norem a hodnot samozřejmě záleží na pozici jednotlivých subjektů, jak je dotyčný jedinec vnímá v rámci hierarchie a podstaty a jak je jemu samotnému příjemné k těmto hodnotám přistupovat. Jak uvádí Vágnerová v knize *Vývojová psychologie, adolescenti jsou ochotni respektovat normy, o jejichž správnosti jsou přesvědčeni. Individuální přesvědčení, tj. vnitřní regulace, má v dnešní době větší váhu než tlak.* (Vágnerová, 2005, s. 396). Například Sak (2000), o tlaku na změnu jednotlivých hodnot zmiňuje, že musí být odlišně silný, protože míra jejich interiorizace, hloubka jejich zakotvení ve struktuře osobnosti je odlišná. Dá se to také pojmout tak, že problémem adolescentů není nedostatek hodnot, ale naopak nadbytek a to, že nejsou schopni poskládat je dle priorit. *Jedním z problémů měnící se společnosti je nejasnost jejího hodnotového systému i jeho vnitřní hierarchizace. Výsledkem je osobní zmatek a nejistota, která dospívající vede k hledání těch jedině správných a nevždy platných hodnot a norem* (Vágnerová, 2005, s. 399-400).

O významu společnosti jako důležitého činitele v utváření hodnot se dále zmiňuje Sak ve své knize *Proměny české mládeže*, kde uvádí, že *hodnotový systém a hodnotové preference státu a společnosti nelze ztotožnit. Mezi těmito systémy je podobný vztah jako mezi právem a*

morálkou. Na ideologii státu se lze usnést, v podstatě je výrazem politické vůle a moci zprostředkované státním aparátem, hodnotový systém společnosti je však na politické moci a státním aparátu zcela nezávislý (Sak, 2000, s. 66).

Pro adolescenty jsou sice stále platné příkladné autority dodržování řádu, jako jsou rodiče, učitel apod., ale i tak je v nich jakási potřeba hledat spravedlivější a rovnoprávnější dodržování normativního systému. *Změna postoje k normám se projevuje kontrolou chování dospělých a odmítáním jakéhokoliv náznaku jejich relativizace. V prosazování pravidel, která považují za důležitá, bývají radikální a nekompromisní.* (Vágnerová, 2005, s. 397).

V obecné rovině se dá říci, že i přes definice jednotlivých odborníků, bych pojímala hodnotu jako dynamickou vlastnost společnosti, která se utváří v závislosti na ekonomické, politické a kulturní situaci. Jak píše Vágnerová, problémem adolescentů dnes není nedostatek hodnot, ale jejich nadbytek. Dnešní společnost, která je bezesporu demokratická, nabízí přehršel názorových směrů, technologických vymožeností i dalších možností, jak si mladí mohou své hodnoty vytvářet. Z mého hlediska je však zásadní, aby se v nabídce informací, názorů a hodnot dokázali orientovat a neztráceli se na své cestě při utváření osobností.

1.1 Druhy hodnot a jejich klasifikace

Autor V. Frankl rozlišuje 3 druhy hodnot – 3 směry, v nichž lze nacházet životní smysl:

Hodnoty tvůrčí – člověk vytváří něco, v čem se zároveň projevuje, realizuje, zároveň něco přináší jiným, a tím se zároveň jeho život stává smysluplným.

Hodnoty zážitkové – člověk prožívá své vztahy k jiným lidem a společnosti. Čím autentičtější a „opravdovější“ tyto vztahy jsou, tím více získává člověk, který *jimi žije*.

Hodnoty postojové – jedná se o sebeúctu pramenící z toho, že člověk zaujímá k okolnímu světu postoje bez ohledu na to, jaký momentální „efekt“ a jaký stupeň libosti nesou (Řezáč, 1998, s. 61).

Kučerová (1996) klasifikuje hodnoty dle dimenzí, v nichž člověk prožívá sebe i svět:

1. Přírodní hodnoty

- a) *Hodnoty vitální, životní*, odpovídají potřebám přírodní podmíněnosti a existence. Jsou výrazem tendence udržet a prosadit, uchovat a rozvinout život organismu, jedince i druhu. Patří sem přírodní podmínky zdraví, zdatnosti, svěžesti, tělesného blaha a uspokojení smyslů. Člověk se sice vytrhl z původní neproblematické jednoty s přírodou, nepřestal však být zároveň její součástí. A tak hodnoty vitální jsou pocíťovány nejintenzivněji. Život má pro člověka nevyjádřitelnou cenu, jako základní podmínka, možnost, šance, předpoklad realizace všech hodnot.
- b) *Hodnoty sociální* vyplývají z přírodou daného vztahu člověka k druhým lidem a k sobě samému mezi nimi. Člověk má potřebu asociace, touží po družnosti, vzájemnosti, citové odezvě, chce milovat a být milován. Má zároveň potřeby egotické tendenci uplatnit se, být uznáván, oceňován, mít úspěch. Hodnotami jsou tu žádoucí mezilidské vztahy a city. *Sociální hodnoty spolu s vitálními* řadíme k lidské dimenzi přírodní. Asociační potřeby má člověk společné s ostatními živočichy, mají animální základ.

2. Civilizační hodnoty jsou podmínkou i výsledkem společenské organizace, komunikace, výroby a směny a společenského akumulovaného poznání.

3. Sféra duchovních hodnot, která se ve společnosti objevuje jako kultura v užším smyslu a subjektivuje jako lidská osobnost a její niterné bohatství, utváří potřeba hledat podstatu a smysl, zdůvodněný řád autentického lidského života, pravdu, dobro, krásu, svobodnou a uvědomělou lidskost (Kučerová, 1996, s. 72 – 73).

1.2 Nedostatek hodnot a negace hodnot

Mezi teoretiky se diskutuje také o nedostatku a negaci hodnot. Povšechně se dá říci, že hledání hodnot patří mezi potřeby každého dospívajícího jedince při utváření osobnosti. Je proto základní, aby každý hodnoty hledal a nacházel, zrovna tak jako měnil, nebo zavrhoval ty staré. Podle mého je zásadní právě to, že mladí lidé hledají, zkouší a zároveň tak poznávají sami sebe.

Vágnerová ve své publikaci *Vývojová psychologie* upozorňuje na vzájemně si odporující očekávání jedinců, které je nutí akceptovat protichůdné role spojené s opačným hodnotovým zaměřením. *Výsledkem je osobní zmatek a nejistota, která dospívající vede k hledání těch jediné správných a navždy platných hodnot a norem. Teprve v dospělosti si uvědomují, že jistota není ani v této oblasti dosažitelná.* (Vágnerová, 2005, s 399 - 400).

Na jedince působí při utváření hodnot celá řada faktorů jako vývoj v primární skupině, kde hraje rozhodující roli rodina a také dále odezva společnosti na dané chování například v pubertálním věku jednotlivce. O těchto faktorech a negacích hodnot se Vágnerová zmiňuje dále: *Negace obecně platných hodnot a norem, se může projevit různým způsobem. Důležitá zde bývá míra agresivity, která často nemá jednoznačně určený objekt. Zdánlivě nepochopitelný je například vandalismus, jehož cílem je ničení a vlastní zisk se jeví problematický. Avšak takové jedince mohou uspokojovat podrážděné reakce společnosti, která o ně jinak vůbec neprojevuje zájem. I tímto způsobem lze uspokojit potřebu seberealizace, pokud není k dispozici lepší prostředek. Příčiny podobného jednání, je třeba hledat na počátku vývoje, především v rodině. Pokud adolescentovi nepřinesla pozitivní strategie žádný zisk, uchyluje se k negativní variantě* (Vágnerová, 2005, s 400).

Biologické hodnoty jsou vrozené a souvisí s „fyziologickou moudrostí těla“, přičemž pocity příjemného a nepříjemného signalizují, co je v tomto smyslu žádoucí a co nikoli (pocit únavy např. signalizuje, že probíhající aktivita je už nežádoucí, pocit hladu, že je žádoucí se najíst apod.). Zdroj procesu sebehodnocení je v dítěti, je středem hodnotícího procesu. (Nakonečný, 1997, s 42)

Podle Nakonečného musí tento hodnotící systém dítě časně zaměnit za „strnulejší, nejistý, neúčinný přístup k hodnotám“. *Rogers uvádí tento příklad: chlapec tahá o něco starší sestřičku za vlasy a působí mu radost, když sestřička křičí - nikoli pro nějaké sadistické sklony, ale proto, že způsobil výraznou změnu. Rodiče, kteří to pozorují, za to chlapce*

napomínají, tj. trestají ho. Dítě se učí brzy dělat některé věci, které nejsou zrovna příjemné, a naopak nedělat některé věci příjemné (Nakonečný, 1997, s 43). Nakonečný dále citaci z díla humanistického psychologa Carla Rogerse: člověk ve snaze získat nebo si udržet lásku, uznání, úctu opouští zdroj vyhodnocování, který byl jeho zdrojem v útlém dětství, a umísťuje ho v jiných. Naučí se v podstatě nedůvěřovat vlastním zážitkům jako usměrňovatelům svého chování. Naučí se od jiných množství uznávaných hodnot a přijme je za své, i když se velmi liší od toho, co on pocituje (Nakonečný, 1997, s 43).

Všeobecně se dá říci, že negace závisí na biologických, kulturních a sociálních faktorech, které působí na vývoj osobnosti dítěte. Pokud jsou tyto faktory negativní, odráží se v negaci pozitivních hodnot a naopak.

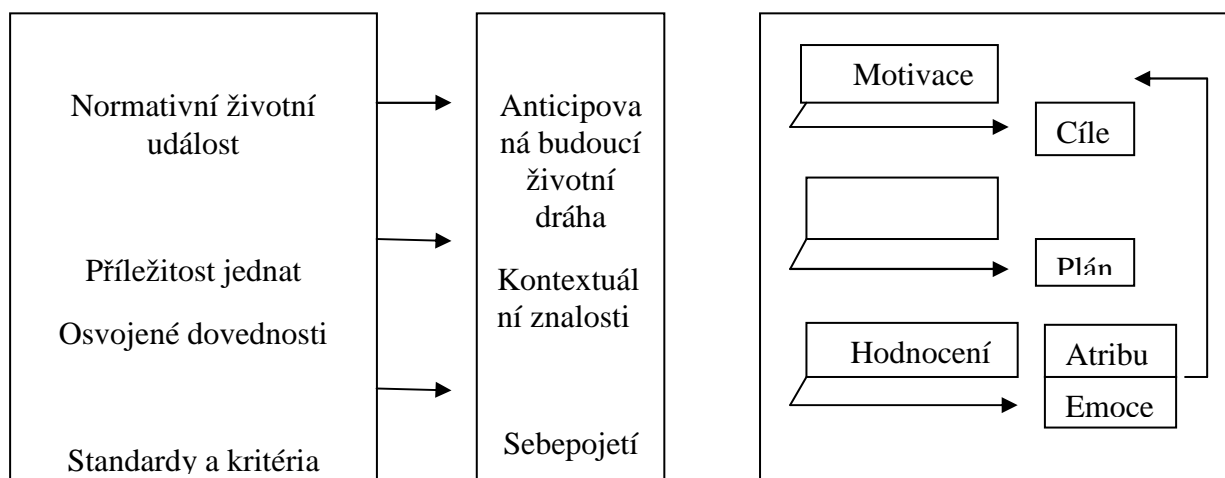
2 Vliv sociálního prostředí na hodnotový systém dospívajících

Jak už jsem zmínila zásadní při utváření hodnotového systému je vliv sociálního prostředí, počínaje primárními skupinami, rodinou, nebo vrstevnickými skupinami a dále kultura celé společnosti, společenské tlaky při utváření norem a hodnot, ale také biologická determinace. Obecně se dá říci, že tyto faktory podmiňují zdravý, nebo nezdravý rozvoj osobnosti.

2.1 Budoucí cíle a osobní perspektivy

V pozdní adolescenci si obecně začínají mladí lidé uvědomovat kontinuitu vlastního života. Začínají si dávat konkrétní cíle, jak krátkodobé, tak dlouhodobé. *Dospívající si začínají uvědomovat, že některá aktuální rozhodnutí mohou výrazně ovlivnit jejich budoucí život (volba profesní přípravy, životní styl, volba partnera či partnerky atd.). To je nová zkušenost, která významně zvyšuje důležitost vlastních perspektiv a váhu vlastního rozhodování* (Macek, 1999, s. 87). Na jedné straně si mladí lidé tuto důležitost uvědomují, na druhou stranu se ale bojí vzít tzv. „osud do vlastních rukou“ a převzít odpovědnost za svou budoucnost.

V modelu J.-E. Nurmiho (1991a, in Macek, 1999), který vychází ze sociálně kognitivního přístupu a teorií cílově zaměřeného jednání, je **adolescentní orientace na budoucnost charakterizována jako souvztažnost tří procesů – motivace, plánování a hodnocení** (viz tabulka níže).

2.2 Adolescence

Z období vývoje osobnosti bych se ráda v této práci zaměřila na adolescenci, která je právě také významná při utváření hodnotového systému a místa ve společnosti jedince. Tato práce je zaměřená právě na mládež a toto období.

Například Giddens (1999) zdůrazňuje v souvislosti s pojmem dospívající či adolescent, biologické změny, k nimž dochází právě v období puberty (v období, kdy se jedinec stává schopným dospělé sexuální aktivity a reprodukce) a považuje je za univerzální.

Petr Macek považuje adolescenci za most mezi dětstvím a dospělostí. *Z ontogenetického hlediska je jejím základním atributem, dokončení pohlavního dozrání, fyzický a duševní rozvoj (růst) a sociální učení v nejširším slova smyslu. Další atributy adolescence jsou kulturně a historicky spíše proměnlivé než trvalé* (Macek, 1999, s 12 - 13).

Rozlišuje také několik teoretických přístupů k adolescenci. Adolescenci chápe například jako bouři a konflikt, jako čas pro splnění vývojového úkolu, jako proces učení, poznávání a přijímání nových rolí, jako konceptualizaci vlastního životního prostoru, jako utváření vlastního vývoje a jako současnost a perspektivu psychologie adolescence. *Podobně jako v jiných oblastech psychologie, ani zde nenajdeme nějakou „jednotnou“ či obecně uznávanou teorii. Dílčí přístupy a teorie berou v potaz, jednak dobu, konkrétní kulturní a společenské prostředí, ve kterém vznikaly, a samozřejmě také momentální stav a aktuální ohniska širšího psychologického poznávání - zejména v oblasti vývojové psychologie, sociální psychologie a psychologie osobnosti* (Macek, 1999, s 16).

Adolescence jako bouře a konflikt je podle Macka první ucelená koncepce, která se snažila vysvětlit adolescenci jako vývojové období. Adolescence jako čas pro splnění vývojového úkolu, je zaměřena na očekávání společnosti a individuální potřeby a očekávání. Adolescence jako proces učení, poznávání a přijímání nových rolí je teorie zaměřená na socializaci. Adolescence jako konceptualizace vlastního životního prostředí se podle Macka zaměřuje na konkrétní sociální prostředí, které se prezentuje určitými normami, pravidly a požadavky a na druhé straně jsou potřeby a zájmy adolescenta, jeho reflexe okolního světa a jeho sebereflexe. Adolescence jako utváření vlastního vývoje, je zaměřená na rozvoj jedince.

2.2.1 Současnost a perspektiva psychologie adolescence

V odborné literatuře se setkáváme častokrát hned s několika pojmy označujícími mládí. Nejčastěji jsou to „mládež“ a „adolescence“. Například Petr Macek se ve své knize *Adolescence* zmiňuje o mládeži jako o samostatném a specifickém období života. Upozorňuje na to, že *i přesto, že každý z termínů s sebou nese odlišné konotace, jsou v českém jazyce volně zaměňovány. Označení „adolescenti“ je přitom typické pro psychologii a znamená spíše označení vývojového období a naopak širší pojem „mládež“ je používán spíše v sociologii a pedagogice a vztahuje se na označení skupiny* (Macek, 1999).

Budeme-li se držet psychologického pojetí, tak *adolescencí označujeme – v souladu se současným evropským i celosvětovým trendem – celé období mezi dětstvím a dospělostí* (tamtéž, s. 127).

Dále výše zmíněný autor rozděluje tzv. pubescence (často používaný termín v tuzemské literatuře) na 3 fáze:

- časná adolescence (11 – 14 let)
- střední adolescence (15 – 18 let)
- pozdní adolescence (19 – cca 23 let)

Sám autor se dále přiklání k názoru, že počátek adolescence je spojen s nástupem puberty, její ukončení spojené s nástupem dospělosti je však velmi neostré a nedá se jasně určit fyzickým věkem (Macek, 1999, s. 127 – 128).

Macek v této kapitole upozorňuje, že například pojetí adolescence jako období plného vášnivých emocí, konfliktů a vzdoru se nyní jeví jako překonané. *Problematický a konfliktní průběh dospívání je spíše okrajovým jevem. Je determinován především osobnostně a situačně, souvisí často se stejně problematickým a konfliktním dětstvím a ani pozdější život (dospělost) není obvykle v tomto smyslu výraznou kvalitativní změnou* (Macek, 1999, s. 41)

Dále zmiňuje, že ze subjektivního hlediska může být pojetí adolescence pojímáno a prožíváno různě. Jako období přípravy a hledání, tedy se smyslem a cílem v budoucnosti, současně však i jako období s hodnotou „zde a nyní“, tj. příležitost pro intenzivní prožívání nových situací a pro sebepoznávání. Reflexe vlastních prožitků a pocitů vede i k pocitům a prožitkům autorství vlastního života, a tak i postupně k uvědomování vlastní jedinečnosti a hodnoty. *Je - li toto*

sebeuvědomování spojeno s příjemnými, nepříjemnými či ambivalentními pocity, záleží na tom, do jaké míry a v jaké podobě dojde k internalizaci společenských norem a hodnot, resp. jak korespondují subjektivní pocity a názory jednotlivce s jeho představou o tom, jak ho vnímají lidé a instituce, které on sám považuje za důležité. Přispívá k tomu i pocit kompetence, intimity a vědomí možnosti aktivně ovlivňovat svůj vlastní život (Macek, 1999, s 40 - 41).

Vágnerová upozorňuje na roli jednotlivých psychologických směrů při pojmání dospívání (adolescence). *Psychoanalýza zdůrazňovala význam pohlavního dozrávání a nastupující sexuální aktivity. Freud označil období dospívání jako genitální fázi. V tomto věku dochází k novému oživení sexuálního pudu, ale na jiné úrovni než dřív (Vágnerová, 2005).*

Dále psychosociální teorii, která posuzuje dospívání z hlediska vztahu mezi psychickým zvládnutím, resp. vyrovnáváním se s proměnami danými dozráváním a sociálními podmínkami, které mohou pozitivně i negativně ovlivnit. *Podle Eriksona je období dospívání charakteristické hledáním vlastní identity, bojem s nejistotou a pochybnostmi o sobě samém, o své pozici ve společnosti atd. I Erikson klade důraz na osamostatnění od rodiny, ale na rozdíl od Freuda považuje za důležitější jeho psychosociální aspekt. (Vágnerová, 2005 s 322 - 323).* Vágnerová také podobně jako Macek zmiňuje teorie sociálního učení, které kladou důraz na rozvoj schopností a dovedností i očekávání společnosti.

Langmeier a Krejčířová ve své Vývojové psychologii vymezují období dospívání jako životní úsek ohraničený pohlavním zráním a dovršením tělesného růstu. Současně s biologickým zráním probíhá řada významných a nápadných psychických změn, které můžeme povšechně charakterizovat ohlášením nových pudových tendencí a hledáním způsobů jejich uspokojování a kontroly, celkovou emoční labilitu a zároveň nástupem vyspělého (formálně abstraktního) způsobu myšlení a dosažením vrcholu jeho rozvoje. *Do jisté míry paralelně s tím, dochází k novému sociálnímu zařazení jedince, které se obráží v odlišném očekávání společnosti, pokud jde o jeho chování a výkony, i v měnícím se pojetí vlastní role a nově reflektovaného sebepojetí. (J. Langmeier, D. Krejčířová, 2006, s 142).*

Cakirpaloglu ve svém díle Psychologie hodnot popisuje adolescenci jako období, které je plné dramatických biologických a psychologických změn, které mají zvláštní význam mimo jiné právě na utváření hodnotového systému jedince. Nově získané schopnosti poznávání a kritického myšlení vedou k autonomii osobnosti, což se projevuje zejména v její morálce a

mravně řízeném jednání (...), probíhá rovněž intenzivní budování stabilního hodnotového systému“ (Cakirpaloglu, 2004, s. 157).

Z výše uvedených teorií odborníků vyplývá, že adolescenci ovlivňuje celá řada faktorů, které se navzájem prolínají. Z mého pohledu, je pro rozvoj dospělé osobnosti zásadní jak sociální prostředí, tak biologické determinanty. Jsem přesvědčena o tom a dokládá to i literatura, že negativně ovlivněnou osobnost geny dobré sociální prostředí sice výrazně napravuje, ale vždy se mohou projevit nesprávné determinanty osobnosti, které jí, nebo jejímu okolí škodí. Z teorií dále podle mého vyplývá, že řada proměnných v podstatě neumožňuje vznik ideální naprosto dospělé osobnosti, alespoň podle mých takzvaně ideálních, modelových a dokonalých představ.

2.3 Rodina a její působení

Rodina je nejvýznamnější sociální skupinou, která zásadním způsobem ovlivňuje psychický i fyzický rozvoj dítěte. Obecně platí, že v rodině se realizují první potřeby dítěte, což ovlivňuje celý jeho život i v dospělosti. Vliv rodiny začíná v podstatě už v předprenatálním, prenatálním a postnatálním období. Křivdy nebo nedostatky, které rodinná výchova prokáže, se odráží silně právě i v adolescentním věku a některé projevy mají původ dlouho v minulosti.

Rodinou a jejími aspekty se zabývá Vágnerová ve Vývojové psychologii. *Všichni členové rodiny jsou ve vzájemné interakci, vzájemně se ovlivňují a přizpůsobují často neuvědoměle. Např. chování otce k dítěti závisí na kvalitě rodičovského partnerského vztahu, na chování matky k dítěti i na reakcích dítěte na projevy obou rodičů. Rodina dítěti individualizovaně a pro ni typickým způsobem zprostředkovává sociokulturní zkušenosti* (Vágnerová, 2005 s 18).

Dále uvádí, že rodina poskytuje dítěti základní zkušenosti, je zdrojem jistoty a bezpečí, ovlivňuje dítě biologicky i sociálně, ale také například posiluje rozvoj kompetencí, které považuje za důležité. Tak jako další autoři se i Vágnerová zamýšlí nad stylem rodinné výchovy. *Jako nejvýhodnější se ukázala kombinace rodičovské lásky a disciplíny, fungující jako opora a výzva, propojení individuální citové vazby, s tolerancí k individualitě a k vývojově přiměřenému odpoutávání. Požadavky rodiny, spojené s poskytnutím opory při zvládnání těchto nároků, přispívají k rozvoji dětských kompetencí, sebedůvěry a cílevědomosti.* (Vágnerová, 2005, s 19).

Smékal se v knize *Utváření a vývoj osobnosti* zmiňuje o změnách v současné rodině. *V současné době se stále větší počet rodin přiklání k egalitářskému modelu. Dochází tak ve srovnání s minulými generacemi k výrazným změnám v uspořádání rodiny. Tyto změny znamenají budování nového modelu rozdělení rolí, modelu, pro který většinou neexistuje v primární rodině vzor. Mladí lidé mají zažitý model rodiny, v níž matky chodily do práce, přičemž děti byly nuceny od raného dětství navštěvovat jesle, školky a družiny. Po návratu z práce musela žena věnovat značnou část svého času péči o domácnost. Otcové bývali v určitou hodinu doma a většinou se pak věnovali svým zájmům a zálibám.* (Smékal, 2002, s 248). Egalitářský model je podle Smékala takovým modelem rodiny, kde jsou role muže a ženy rovnocenné a dělba práce je flexibilní a je chápána jako společná práce a kooperace.

Langmeier a Krejčířová zmiňují dva styly výchovy, *záměrnou a spontánní*. Záměrnou posuzují spíše ze strany vychovatele a vychovávaného. *Je jisté, že bez záměrné výchovy se neobejdeme ani v rodinách, i když cíle a prostředky tady nebývají vždy tak pevně a jednoznačně vymezeny: každé dítě musí být vedeno k sebeobsluze při jídle, oblékání, udržování tělesné čistoty, musí se naučit chovat se přiměřeně doma i venku, nedělat nebezpečné věci, umět pozdravit atd. atd.* Rodiče vědí alespoň zhruba, jak těchto cílů dosáhnout, a to i na základě zkušeností z vlastního dětství, kdy sami byli v roli vychovávaných (Langmeier, Krejčířová, 2006, s 262).

Dále upozorňují na to, že hodnotový systém přechází z generace na generaci. Hodnotový systém rodičů se zakládá zpravidla na hodnotách, které byly preferovány v rodinách, z nichž pocházejí, popřípadě na jiných zkušenostech získaných v dosavadním životě. Tyto hodnoty se v různých rodinách liší, i když větší nebo menší měrou odpovídají hierarchii hodnot platné v celé společnosti nebo v některé její vrstvě. *Problémy vznikají tam, kde je hodnotový systém rodiny značně odlišný od hodnot uznávaných většinou lidí v daném společenství - např. v rodinách s nízkou sociálně - kulturní úrovní, kde vzdělání je velmi málo ceněno nebo kde mravní zásady jsou v rozporu s mravními postoji či právními normami společnosti. Avšak i v rodinách s dobrou nebo velmi dobrou sociálně - kulturní úrovní mohou nastat v tomto směru vážné obtíže, když hodnoty obou rodičů jsou výrazně odlišné a na dítě jsou pak kladeny navzájem neslučitelné požadavky* (tamtéž, s 263).

Spontánní (funkční) výchova je podle obou zmíněných autorů záměrná, cílevědomá a promyšlená výchova dítěte, vedoucí k osvojení návyků, hodnot dovedností i vědomostí.

Jisté je, že u větších dětí vstupují do hry jiné formy spontánní výchovy, ale některé její prvky zůstávají podobné. Ve zkratce by se dalo říci, že záleží na tom, jakou pozornost rodiče věnují všem základním potřebám dítěte, jak správně dekódují a jak na ně reagují. Jejich reakce je pro dítě tím působivější, čím lépe rodič přihlíží k jedinečnosti dítěte a přitom sám zůstává autentický - pravdivý a otevřený (Langmeier, Krejčířová, 2006, s 269)

Dále definují tři výchovné styly a to sice styl autoritativní, který klade důraz na bezpodmínečnou poslušnost. Liberální styl, jenž dává maximální volnost dítěti a teoretiky oceňovaný demokratický styl *pokládá za nejdůležitější respektování dítěte jako samostatné bytosti s právem rozhodovat o sobě poměrně svobodně vzhledem k věku a předpokládaným následkům jednání. Dítě však musí současně poznávat svou odpovědnost vůči druhým lidem v rodině i mimo ni. Rodiče jsou v tomto případě dítěti spíše staršími a zkušenějšími přáteli, spolupracujícími partnery. Klade se důraz na dosažení společně přijatelného řešení konfliktů a na význam společného rozhovoru (tamtéž, s 269).*

Rodině se věnuje celá řada vědců už po staletí. Názory na výchovu se liší na škále od pedocentrických až po autoritářské a jejich zastoupení je zrovna tak rozmanité i v jednotlivých společnostech. U nás v České republice se upřednostňuje demokratický styl výchovy, o který se spíše nevědomě snaží většina rodičů egalitářských rodin.

2.4 Vrstevnické skupiny

Vrstevnické vztahy patří mezi takové primární skupiny, které umožňují jedinci první osamostatňování od rodiny, ale také aspiraci, atribuci a seberealizaci. Mladí lidé se pokouší objevovat vlastní výjimečnost a seberealizují se.

Jak uvádí Hofbauer ve své publikaci *Děti, mládež a volný čas, příslušnost k takovéto skupině poskytuje zázemí a ochranu, kompenzuje jejich sociální a citovou deprivaci, vytváření sociálních vztahů a pocitu bezpečnosti má pro jejich členy někdy stejný význam jako obsah činnosti. Pomáhá překonávat sociální izolaci a přispívá k jejich socializaci a k osvojování pozitivních hodnot. V některých případech však působí opačným směrem (Hofbauer, 2004, s. 99).*

Pozitivně zaměřené skupiny se věnují společným hrám, sportování či zábavě, která jim umožňuje vstupovat do vzájemné komunikace a slouží k upevnování vztahů. Hofbauer dále

uvádí, že vrstevnické skupiny mají také různý stupeň soudržnosti i délku trvání a postrádají pevnou organizační strukturu, přitom však mohou podněcovat intenzivní zážitky, trvalé vzpomínky a hlubší vztahy (Hofbauer, 2004, s. 99).

Dle Macka se charaktery vrstevnických vztahů v průběhu adolescence mění. Široká vrstevnická platforma má svou nezastupitelnou funkci především v časně adolescenci, i když její význam přetrvává i v následné fázi dospívání. Pro posouzení vývoje vrstevnických vztahů během adolescence se jako užitečná jeví dřívější klasifikace B. Dunphyho (1963). Podle ní vznikají v první stádiu (v časně adolescenci) malé skupiny - party (cliques). Mají obvykle tři až deset členů (typicky šest), jsou neformální, s vysokou kohezí. Jsou buď chlapecké, nebo dívčí, jen výjimečně smíšené. Jde v nich především o přímou každodenní komunikaci. Mají obvykle vůdčí osobnost, s výraznými maskulinními nebo femininními rysy, které ostatní členové skupiny ovlivňují. Všichni ze skupiny bydlí obvykle blízko sebe, jednotlivé skupiny jsou vzájemně více méně izolované. Ve druhé fázi (obvykle ve střední adolescenci, se tyto malé chlapecké a dívčí skupiny začínají setkávat ve větších skupinách (zvaných crowds). Ty mají obvykle mezi patnácti až třiceti členy (většinou dvacet). Typickou aktivitou těchto skupin jsou nejrůznější večírky, „mejdany“ a „párty“. Je to prostor pro zahájení heterosexuálních erotických kontaktů. Ty jsou obecně vysoce hodnoceny jako něco prestižního či „odvážného“. V tomto smyslu se o nich také mluví (často s nadsázkou) v původních malých skupinách. Ve třetí fázi dochází k tomu, že vlivem účasti na společných akcích navazují adolescenti první partnerské heterosexuální vztahy. Příkladem jdou typicky vedoucí původních malých skupin. Ty ještě koexistují vedle dvojic, které se setkávají izolovaně od ostatních na schůzkách. Velká skupina je tedy ve stadiu vývoje a změny. Heterosexuální vztahy připravují únikovou cestu z původních malých skupin (typicky opět první opouští skupinu její vůdce. Partnerské dvojice jsou základem pro vznik nových, tentokrát heterosexuálních malých skupin (čtvrtá fáze). Tyto skupinky spolu zpočátku často komunikují, a na novém základě se tak vytvářejí opět velké skupiny. V páté fázi (pozdní adolescence) se velké skupiny rozpadají a malé skupiny setrvávají na bázi hlubšího přátelství mezi páry. (Macek, 1999, s. 72 - 73).

Podle D. Hamacheka (1980) plní vrstevnická skupina během adolescence řadu důležitých funkcí. Předně má specifickou a často nezastupitelnou roli při získávání pocitu vlastní autonomie. Zde doplňuje či někdy nahrazuje rodičovskou podporu. Rovněž stabilizuje a zakotvuje dospívajícího v procesu vlastních fyzických, psychických a sociálních změn, adolescenti si uvědomují, že podobné změny prožívají i jejich vrstevníci. Členstvím ve

vrstevnické skupině dospívající také získávají sociální status a pocit vlastní hodnoty. Maximum času je věnováno povídání („pokecání si“). Přátelé a kamarádi poskytují unikátní informace, vztahy jsou prostorem pro získávání a testování vlastní sociální kompetence a hodnoty. Nezařadí-li se adolescent do nějaké vrstevnické skupiny, pociťuje to často jako sociální stigma. Ti, kteří jsou pozitivně hodnoceni od svých vrstevníků, mají obvykle vyšší sebehodnocení než ti, kteří jsou hodnoceni méně pozitivně. (tamtéž, s. 73).

Vrstevnické skupiny jsou pro jedince v pořadí po rodině dalším důležitým faktorem, který utváří jeho identitu a hodnotový systém. Adolescenti ve skupině vědomě i nevědomě sdílejí stejné pocity, zkušenosti a zážitky, zároveň mohou nalézt díky svým vrstevníkům odpovědi na otázky typu „kam patřím“, „k čemu směřuji“, „co považuji za důležité a čím se chci řídit“...?

2.5 Školní prostředí a jeho podíl na vytváření hodnot

Jan Mareš a Stanislav Ježek se v publikaci Smékala (2002) zabývají postoji žáků a studentů k sociálně psychologickým aspektům vyučovacího procesu. Klímatem školy rozumí sociálně psychologickou proměnnou, která postihuje kvalitu interpersonálních vztahů a sociálních procesů.

Podobně se o školním prostředí zmiňuje i Vágnerová: *Každé školské zařízení rozvíjí nejen poznávací schopnosti a různé dovednosti, ale působí i jako důležitý socializační činitel, modifikující rozvoj určitých vlastností i dalších aspektů* (Vágnerová, 2005, s. 20). Školní prostředí autorka zařazuje mezi tzv. mikrosystém, který působí bezprostředně a tvoří ho lidé, se kterými je jedinec v osobním kontaktu. Do této kategorie řadí mimo jiné i rodinu a vrstevnické skupiny.

Taťána Göbelová (2008) uvádí na základě různých přístupů k hodnotové výchově možné metody aktivní výchovy:

- Vštěpování

Tento přístup směřuje k tomu, aby si žáci osvojili konkrétní soubor hodnot, který se má stát součástí jejich hodnotového systému, a to na základě využití systému odměn a sankcí, hry či hraní rolí. Hodnoty jsou v tomto přístupu chápány jako společensky přijaté normy chování.

- Rozvoj morálního usuzování

Rozvoj morálního usuzování vychází z Piagetovy a Kohlbergovy teorie morálního vývoje. Morální usuzování se rozvíjí na základě zdůvodňování vlastních rozhodnutí v reálných i imaginárních situacích zahrnujících morální dilemata.

- Analýza

Tento přístup je založen především na rozumovém uvažování a zdůvodňování. Rozporné otázky v oblasti hodnot a morálky jsou zkoumány na základě vlastní rozumové úvahy s využitím metod racionální diskuze, ověřování principů, případových studií a vlastních výzkumů a debat.

- Vyjasňování hodnot

Tento přístup kombinuje využití racionálního myšlení i citového prožívání k vyjasnění vlastních hodnot a vzorců chování. Prostřednictvím hraní rolí, simulací či cvičení zaměřených na analýzu dochází k identifikaci vlastního systému hodnot.

- Akční učení

Akční učení představuje pro žáky příležitost, při níž mohou uplatňovat své hodnoty v konkrétních situacích a jednáních. Zaměřuje se na vzájemné interakce mezi jedincem a společností (v hrách, debatách, simulovaných situacích...) (Göbelová, 2008, s. 26)

Výchova k hodnotám si klade za cíl vést žáky k poznání, rozvíjení a pochopení svých vlastních hodnot. Hlavním úkolem pedagoga je v mladém člověku podnítit vytvoření hodnotové orientace a pomoci mu se v jednotlivých hodnotách orientovat a rozlišit jejich prioritu. Je nezbytné, aby jedinec získal zároveň schopnost jednat v souladu s vyznávanou hodnotou (tamtéž, s. 26).

Vhodným pedagogickým působením je bez pochyby možné ovlivnit a potlačit mezi mládeží takové nežádoucí a zhoubné jevy, jako je nárůst extremistických tendencí. Žák by měl být vychováván k pochopení a akceptaci i jiných hodnotových orientací, než je ta jeho a naučit se vycházet s ostatními bez jakýchkoli předsudků. Takto orientovaná výchova posiluje stabilitu celého společenského systému a snižuje napětí v mezilidských vztazích (Göbelová, s. 26).

Náplň vzdělávacího programu zahrnuje jak hodnoty společnosti, tak zároveň individuální hodnoty jedince. Hodnoty jsou tím, co konstituuje kurikulum jako celek – což je patrné z komparací jednotlivých vzdělávacích systémů. V kurikulu demokratických zemí jsou za podstatné hodnoty považovány nezávislé myšlení, spolupráce a osobní zodpovědnost, tedy hodnoty umožňující rozvoj demokratické občanské společnosti (tamtéž, s. 26).

3 Výzkumné šetření

3.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření je zmapovat hodnotové orientace mládeže a porovnat

vliv generového aspektu a úrovně probíhajícího vzdělávání.

Budu tedy srovnávat hodnoty dívek a chlapců a zároveň hodnoty studentů středních škol a hodnoty studentů vysokých škol.

3.2 Předpoklady výsledků výzkumného šetření

Předpoklad č. 1:

Lze předpokládat, že hodnoty chlapců budou odlišné od hodnot dívek.

Předpoklad č. 2:

Lze předpokládat, že hodnoty studentů středních škol se budou lišit od hodnot studentů vysokých škol.

Předpoklad č. 3:

Dnešní společnost má za to, že pro současné studenty vysokých škol jsou nejdůležitější moderní hodnoty. Mým předpokladem ale je, že se na předních příčkách těchto mladých lidí umístí zejména hodnoty tradiční.

3.3 Výzkumný terén

Šetření probíhalo na dvou středních školách v Prachaticích a to na střední pedagogické škole (dále jen SPgŠ) a na gymnáziu.

Na střední pedagogické škole jsem oslovila studenty dvou ročníků, prvního a třetího, aby bylo splněno věkové rozmezí 15 – 18 let. Na gymnáziu byli osloveni studenti ve stejném věkovém rozmezí, taktéž první a třetí ročník.

Další částí šetření jsou studenti vysokých škol. Jedná se o Vysokou školu evropských regionálních studií v Českých Budějovicích (dále jen VŠERS) a České vysoké učení technické v Praze (dále jen ČVÚT). Věkové vymezení těchto respondentů je v obou případech v rozmezí 19 – 22 let.

Mimo věkovou stratifikaci jsou dále respondenti členěni dle pohlaví.

Původně zamýšlený počet respondentů (200) byl splněn.

3.4 Výzkumný vzorek

Jako výzkumný vzorek jsem zvolila studenty středních škol, respondenty vymezené věkem na 15 – 18 let. Osloveni byli studenti prvních a třetích ročníků, tedy na počátku nové etapy života a v období rozhodování o budoucích studiích či uplatnění stávajícího vzdělání. Počet respondentů v této skupině činí rovných 100 (50 dívek a 50 chlapců).

Druhou zkoumanou skupinou, se kterou budeme výsledky porovnávat, jsou studenti prezenční formy vysokých škol, v rozmezí 19 – 22 let. Počet vysokoškolských respondentů je opět 100 (50 dívek a 50 chlapců).

Celkem tedy bylo do výzkumného šetření zahrnuto 200 studentů. Toto konečné číslo jsem zvolila z důvodu lepší čitelnosti a jednoznačnosti šetření.

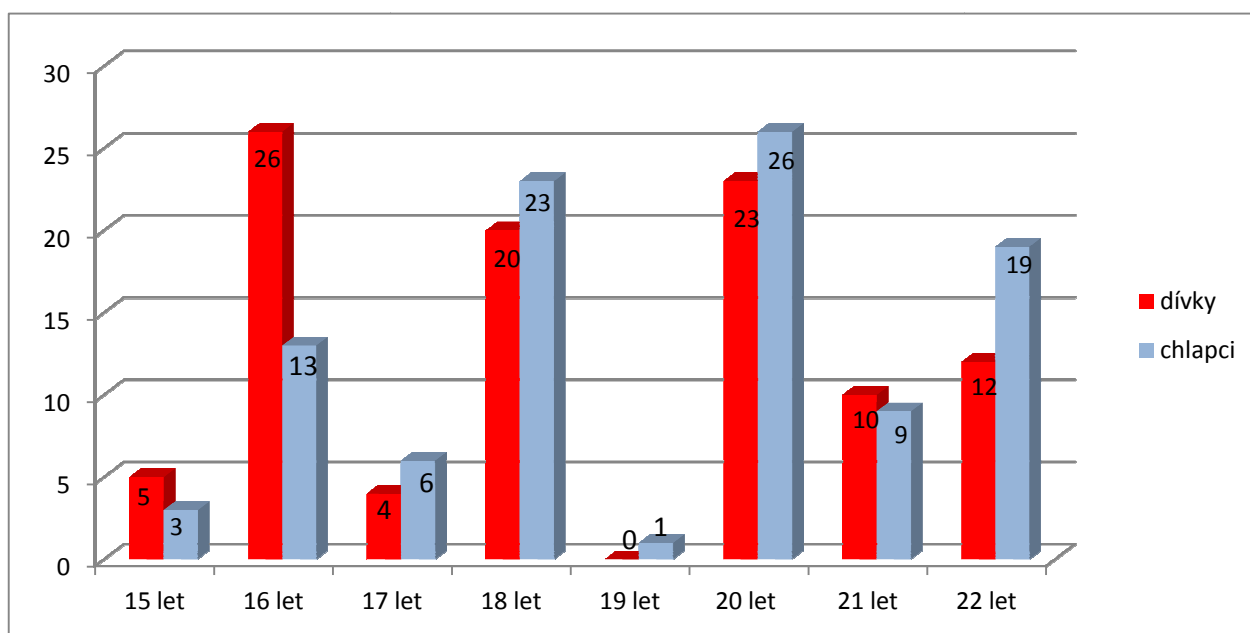
3.4.1 Charakteristika respondentů

Tabulka č. 1: Vzorek respondentů

	Dívky		Chlapci	
škola	SŠ	VŠ	SŠ	VŠ
věk	15 - 18 let	19 - 22 let	15 - 18 let	19 - 22 let
počet	50	50	50	50
celkem	100		100	

Do kategorie SŠ jsou zařazeni studenti prvních a třetích ročníků gymnázia SPgŠ. V kategorii VŠ jsou umístěni studenti bakalářského prezenčního studia na VŠERS a ČVÚT.

Graf č. 1: Respondenti dle věku a pohlaví

Z grafu je patrné, že nejvíce respondentů bylo ve věku 20 let. Druhou nejpočetnější skupinou jsou respondenti ve věku 18 let. Ve věku 19 let je jen jeden chlapec.

3.5 Metoda výzkumného šetření

3.5.1 Dotazníková metoda

Dotazníková metoda je určena pro hromadné získávání údajů o respondentech (Somr, 2012, s. 40). Výhodou je získání velkého množství údajů v krátkém čase. Na druhé straně klade velké nároky na sestavení a následné zpracování. Nevýhodou je nízká validita získaných údajů.

V zadání dotazníku jsem se snažila respondentům co nejdůkladněji vysvětlit, jak dotazník vyplnit.

Jedná se o standardizovanou metodu, o kvalitativní verifikační výzkum, který mi umožní zjistit priority studentů z hlediska hodnot a naopak, které hodnoty upozadují.

Tabulka má charakter pořadové škály, respondenti do ní zapisují čísla pořadí vedle vyjmenovaných hodnot, přičemž dva pojmy nesmí zaujmout stejné místo. Závěrečná čísla mi jednoduše ukážou priority studentů.

Výběr respondentů byl záměrný v rámci jejich zaměření a věkového vymezení.

Zvláštním typem škály je škála pořadová, kdy jevy uspořádáme podle pořadí, přičemž dva jevy nesmí zaujmout stejné místo.

V zadání dotazníku jsem se snažila co nejpodrobněji popsat postup vyplňování. Rozdáno bylo do škol 220 dotazníků s předpokladem, že se nenavráť 100% ve správné formě vyplnění. Tento předpoklad se potvrdil a nazpět přišlo správně vyplněných celkem 203 dotazníků, přičemž 3 nadbytečné jsem náhodně vyřadila, aby byl zachován původní, předem daný počet respondentů.

3.6 Prezentace a interpretace výsledků výzkumného šetření

Pro uspořádání hodnot jsem použila metodu přiřazování bodů, podle toho, jak při vyplňování respondenti hodnoty seřadili. Hodnotě, kterou respondenti umístili na první místo (označili číslem 1 = pro něj nejdůležitější) jsem přiřadila 6 bodů, hodnotě na druhém místě 5 bodů atd. Hodnotám, které respondenti považovali za nejméně důležité a sami jim nepřidali

žádné pořadí, jsem udělila 3 záporné body. Pro variantu záporných bodů jsem se rozhodla z důvodu komplexnějšího vyjádření jak hodnot, které jsou pro mládež důležité, tak ale také poukázat na ty, kterým naopak důležitost nepřisuzují.

Po sečtení všech bodů a odečtení těch záporných, jsem je seřadila a dále je porovnávám z různých hledisek a podle a cílů šetření.

3.6.1 Hodnoty mládeže

Tabulka č. 2: Hierarchie hodnot mládeže ve věku 15 – 22 let

přátelství	4.
vzdělání	5.
sebeúcta	10.
život v dostatku	8.-9.
zdraví	1.
svoboda	12.
společenské uznání	14.
kariéra, pracovní úspěchy	7.
finanční zajištění	6.
společenská tolerance	17.
rodina	2.
láska	3.
svět bez válek a konfliktů	16.
vzrušující život	15.
klidný a spokojený život	11.
životní jistoty	8.-9.
ekologie - vztah k přírodě	18.
fyzická krása	13.

Tabulka č. 3: Hierarchie hodnot – prvních šesti hodnot

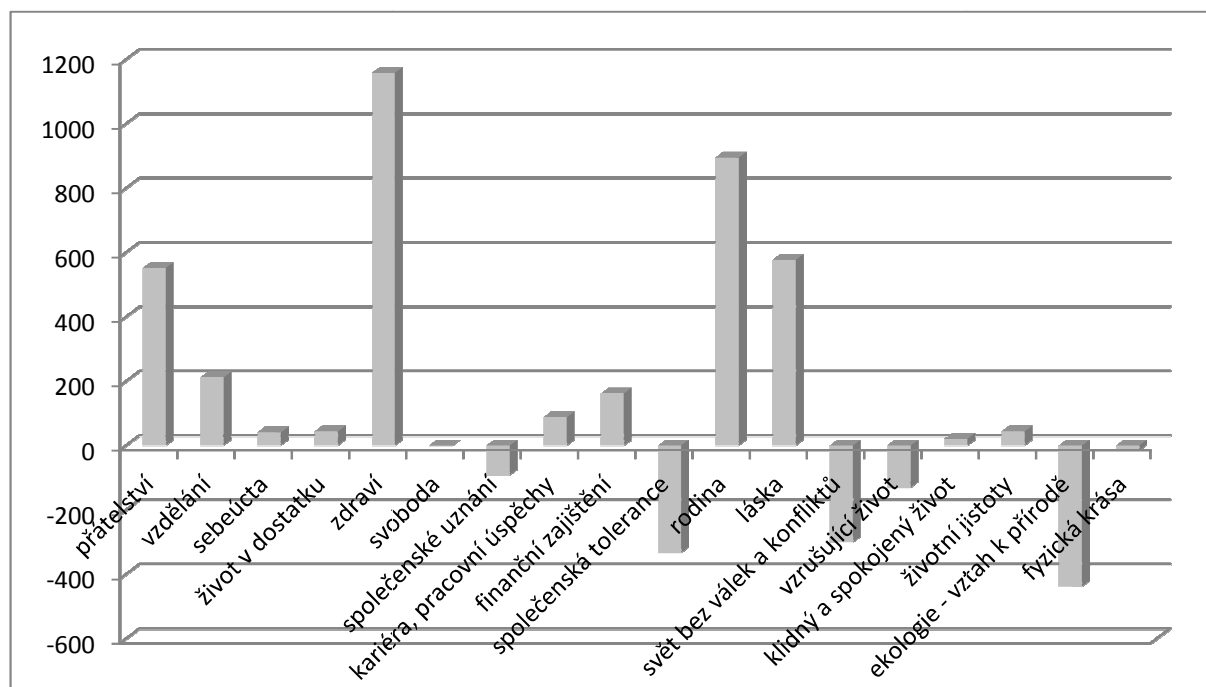
zdraví	1.
rodina	2.
láska	3.
přátelství	4.
vzdělání	5.
finanční zajištění	6.

Tabulka č. 4: Umístění posledních tří hodnot

svět bez válek a konfliktů	16.
společenská tolerance	17.
ekologie - vztah k přírodě	18.

Tabulka č. 2 ukazuje, jak se umístily celkově hodnoty mládeže ve věku 15 – 22 let. Pro přehlednější znázornění tabulky 3 a 4 jednotlivě poukazují na hodnoty umístěné na prvních 6 místech a na 3 místech posledních.

Graf č. 2: Význam hodnot mládeže ve věku 15 – 22 let

Graf č. 2 vychází z tabulky č.2. Zde si můžeme udělat lepší představu o tom, jak respondenti hodnoty řadili. Hodnoty, které se dostaly do „mínusu“, neumístili respondenti mezi prvních šest hodnot nebo byly pro respondenty hodnotami nedůležitými.

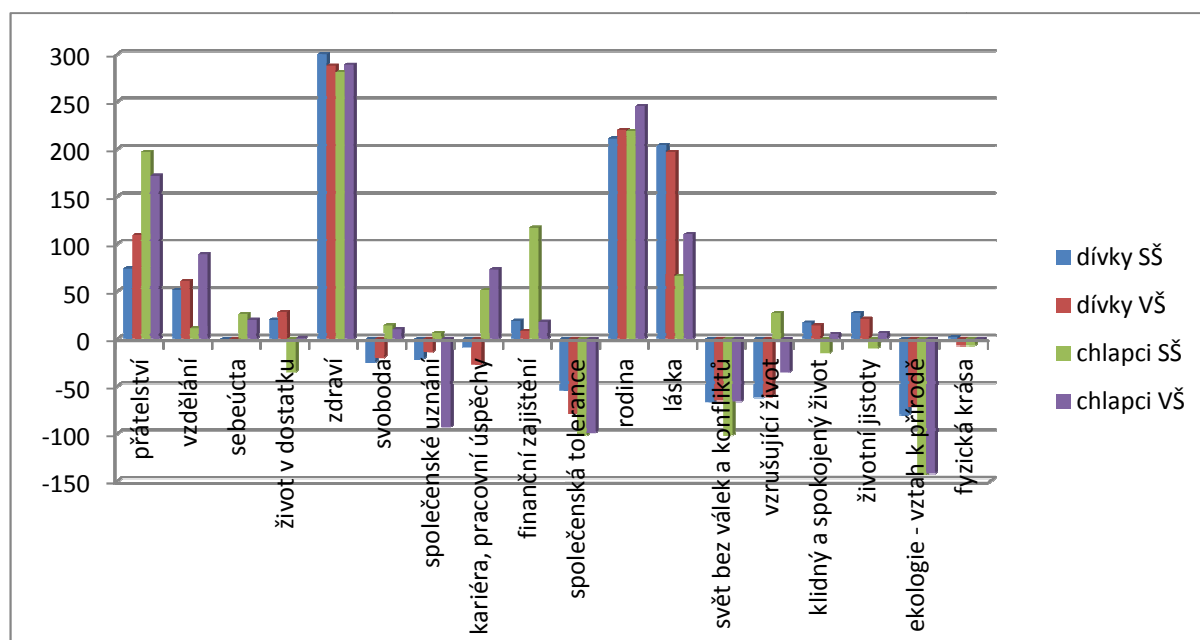
První místo s bodovým hodnocením přesahujícím 1000 bodů obsadila hodnota *zdraví*, kterou na první, max. druhé místo, přidělila drtivá většina všech respondentů. Na druhé místo respondenti stavěli *rodinu*. Dále je z grafu patrné, že mezi hodnotami *přátelství* a *láska* není výrazný rozdíl.

Tabulka č. 5: Umístění hodnot z hlediska pohlaví a školy

	dívky		chlapci	
	SŠ	VŠ	SŠ	VŠ
Přátelství	4.	4.	3.	3.
Vzdělání	5.	5.	10.	5.
Sebeúcta	11.	10.	8.	7.
život v dostatku	7.	6.	15.	12.
Zdraví	1.	1.	1.	1.
Svoboda	14.	13.	9.	9.
společenské uznání	13.	12.	11.	16.
kariéra, pracovní úspěchy	12.	14.	6.	6.
finanční zajištění	8.	9.	4.	8.
společenská tolerance	15.	18.	16.-17.	17.
Rodina	2.	2.	2.	2.
Láska	3.	3.	5.	4.
svět bez válek a konfliktů	17.	17.	16.-17.	15.
vzrušující život	16.	16.	7.	14.
klidný a spokojený život	9.	8.	14.	10.
životní jistoty	6.	7.	13.	11.
ekologie - vztah k přírodě	18.	15.	18.	18.
fyzická krása	10.	11.	12.	13.

Jelikož hlavním cíle bylo porovnat dívky a chlapce, pro podrobnější představu umístění hodnot dle pohlaví a školy uvádím dále i tuto tabulku. První 2 místa se shodují, od 3. místa lze ale sledovat určité rozdíly. Pro dívky je evidentně *láska* v mírném popředí před *přátelstvím*, kdežto u chlapců je tomu právě naopak. Zajímavý je také rozdíl u hodnoty *kariéra a pracovní úspěchy*, které chlapci výrazně upřednostňují.

Graf č. 3: Umístění hodnot z hlediska pohlaví a školy

Graf nám výše zmíněné rozdíly v tabulce č.5 ukazuje daleko viditelněji. Všimněte si např. hodnoty *život v dostatku*, kde je patrné, že chlapci studující střední školu nevidí v této hodnotě takový význam, jako dívky v jejich věku či jako vysokoškoláci. Oproti tomu ale vyznávají hodnotu peněz, patrnou z *finančního zajištění*.

Další odchylky vykazuje hodnota *společenské uznání*, kterou kupodivu nevyznávají vysokoškolští studenti, u kterých bychom tuto hodnotu zřejmě nastavili do tak výrazné mínusové pozice. *Kariéra a pracovní úspěchy* jsou u nich ale ve výrazné plusové významu, oproti tomu jejich vrstevnice tuto hodnotu nepovažují za důležitou.

Viditelná odchylka je i u celkově mínusové položky *fyzická krása*, která je nejméně důležitá pro chlapce.

Dívky versus chlapci

Tabulka č. 6: Umístění hodnot z hlediska pohlaví

	dívky	chlapci
přátelství	4.	3.
vzdělání	5.	7.
sebeúcta	10.-11.	8.
život v dostatku	6.-7.	14.
zdraví	1.	1.
svoboda	14.	9.
společenské uznání	12.	15.
kariéra, pracovní úspěchy	13.	6.
finanční zajištění	9.	5.
společenská tolerance	16.-17.	17.
rodina	2.	2.
láska	3.	4.
svět bez válek a konfliktů	16.-17.	16.
vzrušující život	15.	11.
klidný a spokojený život	8.	12.-13.
životní jistoty	6.-7.	10.
ekologie - vztah k přírodě	18.	18.
fyzická krása	10.-11.	12.-13.

Tabulka č. 7: Prvních šest hodnot z hlediska pohlaví

	dívky	Chlapci
1.	zdraví	Zdraví
2.	rodina	Rodina
3.	láska	přátelství
4.	přátelství	Láska
5.	vzdělání	finanční zajištění
6.	život v dostatku; životní jistoty	kariéra, pracovní úspěchy

Tabulka č. 8: Poslední tři hodnoty z hlediska pohlaví

	dívky	chlapci
16.	společenská tolerance; svět bez válek a konfliktů	svět bez válek a konfliktů
17.	společenská tolerance; svět bez válek a konfliktů	společenská tolerance
18.	ekologie - vztah k přírodě	ekologie - vztah k přírodě

První čtyři hodnoty jsou u dívek i chlapců stejné, i když pořadí se liší. Dívky upřednostňují *lásku* před *přátelstvím*, kdežto u chlapců je tomu naopak. Podle bodového ohodnocení to znamená, že hodnota *láska* získala u dívek 401 bodů, u chlapců pouhých 176. *Přátelství* upřednostňované chlapci u nich získalo celkem 369 bodů, u děvčat 183 bodů.

Překvapivým zjištěním pro mne byla poslední dvě umístění, kdy pro dívky je důležité *vzdělání* (112 bodů) a *život v dostatku* (48 bodů) či životní jistoty a pro chlapce jsou jednoznačně důležité seberalizační hodnoty a možnost uplatnění, jelikož na jejich pátém a šestém místě můžeme vidět *finanční zajištění* (117 bodů) a *pracovní úspěchy* (124 bodů) ve spojení s kariérou.

Nejméně důležité hodnoty jsou pro dívky i chlapce v podstatě totožné. U drtivé většiny studentů hrají nepodstatnou roli *společenská tolerance* (celkově -333 bodů), *svět bez válek a konfliktů* (celkově -300 bodů) a *ekologie – vztah přírodě* (celkově -438 bodů).

Střední škola versus vysoká škola

Tabulka č. 9: Hodnoty z hlediska školy

	SŠ (15- 18 let)	VŠ (19 - 22 let)
přátelství	4.	4.
vzdělání	6.	5.
sebeúcta	8.	11.
život v dostatku	10.-11.	7.
zdraví	1.	1.
svoboda	14.	12.
společenské uznání	10.-11.	15.
kariéra, pracovní úspěchy	7.	6.
finanční zajištění	5.	9.
společenská tolerance	16.	17.
rodina	2.	2.
láska	3.	3.
svět bez válek a konfliktů	17.	16.
vzrušující život	15.	14.
klidný a spokojený život	12.	10.
životní jistoty	9.	8.
ekologie - vztah k přírodě	18.	18.
fyzická krása	13.	13.

Tabulka č. 10: Prvních šest hodnot z hlediska školy

	SŠ (15 - 18 let)	VŠ (19 - 22 let)
1.	zdraví	zdraví
2.	rodina	rodina
3.	láska	láska
4.	přátelství	přátelství
5.	finanční zajištění	vzdělání
6.	vzdělání	kariéra, pracovní úspěchy

Tabulka č. 11: Poslední tři hodnoty z hlediska školy

	SŠ (15 - 18 let)	VŠ (19 - 22 let)
16.	společenská tolerance	svět bez válek a konfliktů
17.	svět bez válek a konfliktů	společenská tolerance
18.	ekologie - vztah k přírodě	ekologie - vztah k přírodě

První čtyři hodnoty jsou u všech studentů totožné – pořadí *zdraví, rodina, láska, přátelství*. Na sedmé, osmé a deváté příčce se u vysokoškoláků umístily za sebou hodnoty jako je *život v dostatku, životní jistoty a finanční zajištění*. Tyto hodnoty se dle bodového hodnocení nijak výrazně nelišily, je tedy zřejmé, že vysokoškolští studenti ve věku 19 – 22 let kladou těmto hodnotám podobný význam. Jsou to hodnoty, které jsou na prahu dospělosti zvlášť důležité v rámci osobního rozvoje a uplatnění se ve společnosti.

Hodnoty s nejnižším významem pro mladé lidi ve věku 19 – 22 let jsou také v obdobném pořadí a jedná se hlavně o *společenskou toleranci, ekologii – vztah k přírodě a svět bez válek a konfliktů*. Tyto hodnoty mladí chápou jako méně významné až bezvýznamné. Můžeme polemizovat nad tím, z jakého důvodu se právě tyto hodnoty sociálního ražení dostaly na tak nízkou pozici v žebříčku hodnot.

3.7 Shrnutí výsledků sociálního šetření

Předpoklad č. 1:

Lze předpokládat, že hodnoty chlapců budou odlišné od hodnot dívek.

Přestože se zpočátku zdály jednotlivé hodnoty dle umístění obdobné, po obodování a následném vyhodnocení již byly viděny značné rozdíly.

Hodnota *láska* byla děvčaty nejčastěji upřednostňována a celkově se z hlediska pohlaví umístila na třetí příčce, *přátelství* pak bylo dívkami významově oddáleno na příčku čtvrtou. U chlapců se tyto hodnoty umístily v tabulce zcela opačně. Největším překvapením bylo ale zjištění hodnot na pátém a šestém místě, kdy děvčata upřednostňují dříve *vzdělání* a posléze *život v dostatku*, kdežto u chlapců se hodnoty na stejných příčkách zcela lišily a to tak, že pro chlapce je vyšší prioritou být *finančně zajištěn* a realizovat se v profesním životě v rámci *kariéry* – být *pracovně úspěšný*.

Na základě výsledků šetření lze konstatovat, že **předpoklad č. 1 se potvrdil.**

Předpoklad č. 2:

Lze předpokládat, že hodnoty studentů středních škol se budou lišit od hodnot studentů vysokých škol.

U studentů středních a vysokých škol byly zaznamenány největší rozdíly v hodnotě *společenského uznání*, kdy pro středoškoláky je v podstatě jednou z méně důležitých, ale pro vysokoškoláky je překvapivě na žebříčku v minusových hodnotách. Naopak před studenty středních škol upřednostňovali studenti univerzit *kariéru a pracovní úspěchy*, a mladší studenti vynikali v tabulce příkládáním významu hodnoty penězům v rámci *finančního zajištění a vzrušujícímu životu*, což je hodnota, která u ostatních studentů měla záporné hodnocení.

Na základě výsledků šetření lze konstatovat, že **předpoklad č. 2 se potvrdil.**

Předpoklad č. 3:

Dnešní společnost má za to, že pro současné studenty vysokých škol jsou nejdůležitější moderní hodnoty. Mým předpokladem ale je, že se na předních příčkách těchto mladých lidí umístí zejména hodnoty tradiční.

V rámci šetření bylo zjištěno, že mladí lidé stále uznávají tradiční hodnoty společnosti, jako je rodina, zdraví nebo přátelství. Právě tyto hodnoty se u všech skupin respondentů umístily na předních příčkách hodnotového žebříčku.

Na prvním místě v drtivé většině uváděli studenti *zdraví*, dále *rodinu*, následovalo *přátelství* a *láska*, které se v několika případech lišily jen v rámci několika málo bodů, nicméně je lze tímto pokládat za nejvýznamnější hodnoty, které v současné době dnešní mládež vyznává.

Na základě výsledků šetření lze konstatovat, že **předpoklad č. 3 se potvrdil.**

,

ZÁVĚR

Jak jsem zmínila již v úvodu této kvalifikační práce, k zamýšlení se nad hodnotami dnešní mládeže mě vedla především společenská diskuze, která se odehrává v každodenním životě všech generací. Mladí lidé v dospívajícím období, do nichž je vkládána naše budoucnost, naše naděje a touhy, je paradoxně tou samou společností současně zavrhována.

Hodnoty, které vyznávají lidé starší generace, se logicky neshodují s hodnotami, které vyznává současná mládež. Stejně tak hodnoty společnosti jsou mnohdy více než odlišné. V této práci je ale čitelné, že hodnoty mladých lidí jsou, byly a budou vždy totožné s jakoukoliv jinou generací, která si prošla tím samým obdobím dospívání a nyní jen ta starší pokolení čekají na to, až se mladí lidé dostanou na stejnou „hodnotovou vlnu“, která je odrazem jak rodinných zvyků a tradic, tak i vlastních zkušeností. Hodnoty jsou zkrátka vnitřně strukturované, dynamické a podléhají změnám.

V životě je spojujeme s vnitřním, ale i vnějším světem. Hodnoty jsou to, co nás motivuje, ale také to co určuje naše chování. Jak ale vyplývá (nejen) z mého výzkumu, dnešní mládež má sice představu o světě, jako o místě, kde svou nespornou roli hraje majetek, bohatství a není potřeba se zabývat ve svém věku válkami, ekologií a sociální nerovností... Ale i přesto... i přesto mládež stále inklinuje a přikládá velký význam tradičním hodnotám jako je rodina, přátelství, zdraví a láska. Také vzdělání a následné uplatnění se v dnešní společnosti je pro mladé lidi neméně důležité. Jestliže mluvíme o krizi a nedostatku hodnot v souvislosti s mládeží, položme si otázku... Kdo může za nedostatek v jejich hodnotovém světě? Má odpověď by se týkala společnosti. To my, rodiče, učitelé, přátelé, kultura, média jsme její součástí, a pokud před svou soudností dokážeme pokleknout, dokážeme si také přiznat, že jsme také byli mládeží, která hledala své místo, své hodnoty, kterým je záhodno věřit a řídit se jimi. Pouze hledání a zdolávání dalších postupných kroků přináší do života novou a novou motivaci. Motivaci ke správné výchově svých i nám svěřených dětí a mladých lidí, ale také motivaci mladých lidí k vytváření svých, morálně správných hodnotových žebříčků.

Seznam tabulek a grafů

Tabulka č. 1: Vzorek respondentů

Tabulka č. 2: Hierarchie hodnot mládeže ve věku 15 – 22 let

Tabulka č. 3: Hierarchie hodnot – prvních šesti hodnot

Tabulka č. 4: Umístění posledních tří hodnot

Tabulka č. 5: Umístění hodnot z hlediska pohlaví a školy

Tabulka č. 6: Umístění hodnot z hlediska pohlaví

Tabulka č. 7: Prvních šest hodnot z hlediska pohlaví

Tabulka č. 8: Poslední tři hodnoty z hlediska pohlaví školy

Tabulka č. 9: Hodnoty z hlediska školy

Tabulka č. 10: Prvních šest hodnot z hlediska školy

Tabulka č. 11: Poslední tři hodnoty z hlediska školy

Graf č. 1: Respondenti dle věku a pohlaví

Graf č. 2: Význam hodnot mládeže ve věku 15 – 22 let

Graf č. 3: Umístění hodnot z hlediska pohlaví a školy

Seznam použitých zdrojů

- CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Psychologie hodnot*. Olomouc: Votobia, 2004. ISBN 80-7220-195-6.
- GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha, Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.
- GÖBELOVÁ, Taťána. *Hodnotová výchova v pedagogické praxi*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2008, ISBN 978-80-7368-542-3.
- HARTL Pavel, HARTLOVÁ Helena. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-569-1.
- HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178927-5.
- KUČEROVÁ, S. *Člověk, hodnoty, výchova*. Brno : Paido, 1996. 227 s. ISBN 80-85668-34-3.
- LANGMEIER, Josef. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2000. ISBN 80-7169-195-X.
- MACEK, Petr. *Adolescence: psychologické a sociologické charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999. 207 s. ISBN 80-7178-348-X.
- NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia, 1998. 336 s. ISBN 80-200-0628-1.
- ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-89531-48-6.
- SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000. 291 s. ISBN 80-7229-042-8.
- SMÉKAL, Vladimír. *Utváření a vývoj osobnosti: psychologie, sociální a pedagogické aspekty*. Brno: Barrister&Principal, 2002. 264 s. ISBN 80-85947-83-8.
- SOMR, M. *Metodika zpracování bakalářských prací*. České Budějovice, 2012.
- SPOUSTA, Vladimír a kol. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-1007-X.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Praha: Karolinum, 1999. 353 s. ISBN 80-7184-803-4.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 1

Dotazník pro studenty

Vážení studenti,

Jako studentka oboru Sociální pedagogika na Pedagogické fakultě JU se na vás obracím s žádostí o vyplnění tohoto dotazníku.

Dotazník je anonymní a Vaše pravdivé odpovědi mi pomohou při zpracování bakalářské práce.

Jak pracovat s tabulkou?

Krok 1: Pečlivě si přečtete jednotlivé výroky (pojmy) v tabulce, které se mohou týkat Vás a Vašeho života.

Krok 2: Z 15 pojmů si vyberte 6 takových, které jsou pro Vás důležité, a do volného místa vedle pojmu napište číslo 1 – 6, kdy číslo 1 = je pro mě nejdůležitější až po číslo 6 = je pro mě nejméně důležité. Pozn.: dva pojmy nesmí zaujmout stejné místo.

Krok 3: Znovu si přečtete zbylé neočíslované položky a označte křížkem (X) 3 pojmy, které se Vás vůbec netýkají, nic pro Vás neznamenají a jsou pro Vás nedůležité.

přátelství	
vzdělání	
sebeúcta	
život v dostatku	
zdraví	
svoboda	
společenské uznání	
kariéra, pracovní úspěchy	
finanční zajištění	
společenská tolerance	
rodina	
láska	
svět bez válek a konfliktů	
vzrušující život	
klidný a spokojený život	
životní jistoty	
ekologie - vztah k přírodě	
fyzická krása	

Jsem dívka/chlapec (zakroužkujte)

Věk (napište Váš věk)

Jsem studentem/studentkou (zakroužkujte):

- a) Střední školy/gymnázia
- b) Vysoké školy

Ročník, který studuji (napište)

Velice Vám děkuji za Váš čas a ochotu při vyplňování dotazníku.

Lucie Šlossarová, DiS.